

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΘΕΣΜΙΚΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ Α.Ε.Ι.

Ερατοσθένης Καψωμένος

Ένας κρίσιμος παράγοντας της σημερινής κρίσης των Α.Ε.Ι., όπως τουλάχιστον τη βιώνει η πανεπιστημιακή κοινότητα, είναι αναμφίβολα η στρεβλή, σε όλα τα επίπεδα, υλοποίηση των θεσμικών κατακτήσεων του πανεπιστημιακού κινήματος στη μεταπολιτευτική περίοδο. Με αυτή την προοπτική, το πανεπιστημιακό πρόβλημα εμφανίζεται ως πρόβλημα θεσμικό, που σημαίνει στην ουσία κοινωνικό, αφού οι θεσμοί συνιστούν μια από τις θεμελιώδεις εκδηλώσεις της δομιστικής λειτουργίας που ασκεί η κοινωνία.

Απέναντι σε αυτή τη διάσταση του προβλήματος, έχομε δύο κατά βάση ακραίες και αντίθετες αντιδράσεις : α) μια προσπάθεια θεωρητικοποίησης, με όρους κοινωνικοπολιτικούς: το πανεπιστήμιο είναι πάνω απ' όλα - όπως εξάλλου κάθε κοινωνικός χώρος - πεδίο (ταξικής) *σύγκρουσης για την εξουσία*, (ή, με τη γνωστή φόρμουλα: "όλο το πρόβλημα των Α.Ε.Ι. είναι πρόβλημα εξουσίας")· β) μια αντίδραση ακαδημαϊκής ευαισθησίας, με όρους κυρίως ηθικούς: το πανεπιστήμιο είναι, λόγω της παιδευτικής του αποστολής, ένας ιδιόμορφος κοινωνικός χώρος, που δε μπορεί να λειτουργήσει παρά μόνο με πλήρη *σεβασμό στην αξιοκρατία* (ή, με μια άλλη γνωστή φόρμουλα: το πρόβλημα των Α.Ε.Ι. είναι η "εισβολή των χοίρων" στο ιερό τέμενος της Παιδείας).

Η πρώτη άποψη συνεπάγεται την ανοχή κάθε νοσηρού φαινομένου, εν ονόματι της ταξικής πάλης· η δεύτερη οδηγεί σε μια συντηρητική στροφή και απάρνηση των θεσμικών κατακτήσεων εν ονόματι της αναγκαίας προάσπισης των ηθικών αξιών. Ποιές είναι λοιπόν οι ειδικότερες και κρίσιμες παράμετροι του πανεπιστημιακού προβλήματος; Σε ποιά βαθμό προσδιορίζεται από το ανελαστικό δίλημμα που συνθέτουν οι δυο παραπάνω αντίπαλες απόψεις; Είναι δυνατή η ομαλή υπέρβαση των αδιεξόδων, με βάση τους κανόνες αυτορρύθμισης και μετασχηματισμού του ίδιου του συστήματος;

Οποιαδήποτε απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα, θα πρέπει να πηγάζει από την κατανόηση των προβλημάτων. Και τα θεσμικά προβλήματα των Α.Ε.Ι. θα τα κατανοήσουμε πληρέστερα αν διερευνήσουμε τις κοινωνικές τους συναρτήσεις.

Η ανώτατη εκπαίδευση στον τόπο μας υπήρξε - από παράδοση και για εμφανείς λόγους - ο πιο ορθόδοξος δίαυλος κοινωνικής ανόδου. Αυτό εξηγεί τη μέχρι σήμερα (εποχή των ανέργων πτυχιούχων) σταθερή στόχευση των λαϊκών στρωμάτων προς την ανώτατη παιδεία. Το μόνιμο κοινωνικό αίτημα για εκδημοκρατισμό και ισότητα ευκαιριών στα πανεπιστήμια, δείχνει ότι η παιδεία αποτελεί στρατηγικό τομέα για τις λαϊκές τάξεις. Η φόρμουλα: "να σπουδάσεις, να γίνεις άνθρωπος" μαρτυρεί επιπλέον ότι είναι συναρτημένη με ένα ανθρωπιστικό ιδεώδες και μια ηθική. Η ταξική άνοδος συνδέεται με μια πραγματική - μέσω της πνευματικής αναβάθμισης -

κατάκτηση της *αυθεντίας*, που υκονοεί την απόρριψη αθέμιτων τρόπων κοινωνικής ανέλιξης.

Η αποδυνάμωση που έφερε στο ιδεολογικό οπλοστάσιο των ηγετικών τάξεων, κοντά σε άλλα, το φιάσκο της δικτατορίας, ευνόησε στα μεταπολιτευτικά χρόνια την άνοδο του λαϊκού κινήματος και δημιούργησε προϋποθέσεις για συμμετοχή των λαϊκών τάξεων στην εξουσία. Ανάμεσα στους στόχους αιχμής ήταν τα πανεπιστήμια, όπου ο συσχετισμός δυνάμεων είχε αποβεί ευνοϊκός. Έτσι, ο Νόμος-Πλαίσιο του '82 ουσιαστικά εξέφραζε την υλοποίηση μιας στρατηγικής του λαϊκού κινήματος, που διαμορφώθηκε μακροπρόθεσμα, κάτω από συγκεκριμένους ιστορικοκοινωνικούς όρους. Κι αυτό εξηγεί τον ισοπεδωτικό τρόπο με τον οποίο υλοποιήθηκαν, κάτω από μια ευρύτερη κοινωνική πίεση, οι αρχές της ισότητας των ευκαιριών μέσα στα Α.Ε.Ι.. Καθώς μάλιστα το ελληνικό πανεπιστήμιο δεν υπήρξε ποτέ περιοχή αυστηρής ταξικής επιλογής, ο αντίπαλος ήταν δυσδιάκριτος. Ταυτίστηκε εύκολα και σχηματικά με την καθηγητική βαθμίδα. Οι σημασιοδοτήσεις διαμορφώθηκαν συσχετικά και χονδρικά:

Οι κατώτερες διδακτικές βαθμίδες, από θέση συγκέντρωναν το στοιχείο της ατομικής διεκδίκησης λόγω πολιτικής συγκυρίας, συγκέντρωναν επίσης αμφισβητησιακές κοινωνικές δυνάμεις. Η σύμπτωση αυτή κατανοήθηκε ως τεκμήριο κοινωνικής προέλευσης και ταξικής δυναμικής. Έτσι, λειτούργησε, αντιθετικά, ο σημασιοδοτικός μηχανισμός:

κατώτερο προσωπικό = λαϊκές τάξεις-προοδευτικές δυνάμεις//

//άνωτερο προσωπικό = ηγετικές τάξεις-αντιδραστικές δυνάμεις.

Στη σημασιοδότηση αυτή συναρτάται, ως συνυποδήλωση, μια δεύτερη αντιθετική - και εξίσου ισοπεδωτική - σημασιοδότηση:

άνωτερο προσωπικό = γνώση-επιστημονική συγκρότηση

//κατώτερο προσωπικό = άγνοια-επιστημονική ανεπάρκεια.

Ο τακτικός στόχος να ανατραπεί ο συσχετισμός δυνάμεων στις ανώτερες καθηγητικές βαθμίδες δημιουργεί πειστικές προτεραιότητες, που δεν ευνοούν τις αξιολογικές διαβαθμίσεις. Εκείνο που προέχει είναι η "προοδευτική ταυτότητα", που υκονοεί και τη λαϊκή προέλευση.

Έτσι δημιουργούνται εξωγενείς σε σχέση με το Νόμο-Πλαίσιο συνθήκες για ατομική εκμετάλλευση των προτεραιοτήτων του κοινωνικού αγώνα.

Πρακτικό αποτέλεσμα, η συσπείρωση του πανεπιστημιακού κινήματος για την προώθηση μετριότητων, που απαλλοτριώνουν προς όφελός τους την προοδευτική ταυτότητα και τη λαϊκή διεκδίκηση. Οι άνθρωποι αυτής της κατηγορίας συσπειρώνονται, από ανασφάλεια, σε ένα μέτωπο διαταξικής αλληλοϋποστήριξης, που εκ των πραγμάτων - αλλά και με τη βοήθεια της ίντριγκας - επιβάλλει έναν ανομολόγητο κανόνα: το πιο σίγουρο κριτήριο της λαϊκής προέλευσης και της προοδευτικής στρατεύσεως είναι η θέση αδυναμίας, με ορατό τεκμήριο την επαγγελματική ανεπάρκεια και το πιο ύποπτο και διαβλητό κριτήριο η αποδεδειγμένη αξία και αναγνώριση. Με συνέπεια την πρακτική αντιστροφή των κριτηρίων : η ανεπάρκεια γίνεται σχεδόν προϋπόθεση για επαγγελματική εξέλιξη και αντίθετα, η επιστημοσύνη αποτελεί μια καταρχήν αρνητική προϋπόθεση.

Έτσι καταλήγομε σε μια εκ των ένδον υπονόμηση του νέου νομικού πλαισίου, αυτού ακριβώς που επρόκειτο να δικαιώσει το πολύχρονο

διεκδικητικό πανεπιστημιακό κίνημα και να αναδείξει την ανωτερότητα των επιλογών του.

Η υπονόμευση συνίσταται σε μια στρέβλωση του συστήματος, ακριβώς στα "διακριτικά" ("pertinants") δομικά του γνωρίσματα:

α. Η λειτουργία των συλλογικών οργάνων, αντί να θεραπεύσει την αυθαιρεσία του ενός ή των ολίγων, την αντικαθιστά με την κυνική πλειοψηφική αυθαιρεσία των μετρίων.

β. Η επιλογή από τους ίδιους τους φοιτητές του ατομικού τους προγράμματος μαθημάτων, αντί να αναζωογονήσει και να ουσιαστικοποιήσει την εκπαιδευτική διαδικασία, εκβιάζει την επιείκεια των διδασκόντων και την υποβάθμιση των κριτηρίων, μέσα σε ένα κλίμα υπόγειου ανταγωνισμού μεταξύ των τελευταίων για τη φοιτητική εύνοια. Μια εύνοια σωτήρια για πολλούς, καθώς μπορεί εύκολα να αποτελέσει την αποστοματική "έξωθεν καλή μαρτυρία" που θα εξουδετερώσει κάθε υποψία ή κριτική για επιστημονική ανεπάρκεια. Έτσι διαμορφώνεται μια συνένοχη αμοιβαία ανοχή μεταξύ των δύο πρωταγωνιστικών παραγόντων της πανεπιστημιακής ζωής, που οδηγεί σε μια αλυσίδα αμοιβαίων παραχωρήσεων στις εκατέρωθεν ιδιοτελείς απαιτήσεις.

γ. Η κατάργηση της έδρας και του κλειστού αριθμού οργανικών θέσεων, σε συνδυασμό με τις συναφείς ρυθμίσεις για την ενδοπανεπιστημιακή εξέλιξη των μελών του ΔΕΠ, αντί να θεραπεύσουν τις αδικίες και την αναξιοκρατία που είχε επιβάλει η ανεξέλεγκτη δεσποτεία του ιδιοκτήτη της έδρας, δημιούργησαν ένα νέο καθεστώς μικροϊδιοκτητών - δυνάμει μεγαλοϊδιοκτητών, που κατέληξε σε μια πλήρη υπαλληλοποίηση της ακαδημαϊκής ανέλιξης και βέβαια σε αντίστοιχη αποδυνάμωση του κοινωνικού κύρους που διέθετε ο επίηλος τίτλος.

δ. Η πανεπιστημιακή αυτοτέλεια, αντί να ενισχυθεί και να ολοκληρωθεί μέσα από τη θεσμοθετημένη συμμετοχή όλων των παραγόντων της πανεπιστημιακής ζωής στη λήψη των αποφάσεων και τη διοίκηση των ιδρυμάτων, αντίθετα καταλύεται από μέσα, καθώς οι αντιμαχόμενες φατρίες, επιζητώντας - για την επικράτησή τους - εξωπανεπιστημιακούς συμμάχους, μεθοδεύουν και επιβάλλουν συνεχείς έξωθεν επεμβάσεις: κοινωνικές, πολιτικές, κυβερνητικές και προπάντων δικαστικές. Η δικαστική εξουσία - και μάλιστα τα ποινικά δικαστήρια - καλούνται να αντικαταστήσουν τα αδρανολογημένα πειθαρχικά συμβούλια, να δώσουν την "αυθεντική" ερμηνεία στους πανεπιστημιακούς νόμους, να εξουδετερώσουν τους εκάστοτε αντιπάλους. Έτσι, αποκλειστικές κατά νόμο αρμοδιότητες των πανεπιστημιακών οργάνων εκχωρούνται, με απίστευτη ευκολία, σε εξωπανεπιστημιακά κέντρα εξουσίας.

Τέλος, αντί για τους επιδιωκόμενους στόχους της αξιοκρατίας και της αναβάθμισης των σπουδών, διολισθαίνουμε αντίθετα σε μια συνεχή υποβάθμιση, που προκύπτει από μια ανομολόγητη αντιστροφή των όρων και σε αυτό το πεδίο όπου *δεν είναι* το προσωπικό των ιδρυμάτων που υπηρετεί τους κοινωνικούς στόχους του θεσμού, αλλά ο θεσμός που τίθεται στην υπηρεσία των ατομικών συμφερόντων του προσωπικού.

Αν πρόκειται λοιπόν να συνοψίσουμε τα στοιχεία της κρίσης των Α.Ε.Ι., θα λέγαμε ότι στη θέση ενός συστήματος προσανατολισμένου στο *απρόσωπο συλλογικό συμφέρον*, το οποίο προσωπικοί φορείς και λειτουργίες είναι ταγμένοι να υπηρετούν, στην πραγματικότητα έχουμε ένα άλλο σύστημα,

ευθέως αντίθετο, όπου οι συλλογικοί φορείς, ενώ τυπικά υποδύονται τον καθορισμένο ρόλο, ουσιαστικά είναι προσανατολισμένοι στην εξυπηρέτηση του ίδιου συμφέροντος των ατομικών μελών τους. Κι αυτό δεν αποτελεί μια περιορισμένης σημασίας στρέβλωση λειτουργιών, αλλά μια πλήρη ανατροπή των όρων λειτουργίας και των στόχων του συστήματος, η οποία εξουδετερώνει τους μηχανισμούς αυτορρύθμισης και μετασχηματισμού.

Και είναι αυτή ακριβώς η ανατροπή που τεκμηριώνει τον κοινωνικό χαρακτήρα της κρίσης. Γιατί, για να καταστεί δυνατή και προπάντων ανεκτή μια τέτοια ανατροπή, προϋποθέτει την αλληλενέργεια δύο αντίθετων κοινωνικών παραγόντων. Ο ένας είναι η αφερεγγυότητα των κρατικών θεσμών. Με βάση μια ορισμένη ιστορική εμπειρία, το ατομικό υποκείμενο είναι πεπεισμένο ότι κανένας θεσμός ή κανόνας δε λειτουργεί ισότιμα στη συγκεκριμένη κοινωνία. Καταφεύγει λοιπόν στην απάτη ως αναγκαία και αναπόφευκτη πράξη αυτοσυντήρησης, προκειμένου να αντισταθμίσει, να επανορθώσει, να ανταποδώσει ή να αποσοβήσει μια εις βάρος του αδικία ή επαπειλούμενη απάτη. Ο άλλος παράγοντας είναι η κοινωνική ανοχή ή συνέργεια, που επιτρέπει και ενθαρρύνει την απάτη. Η ανοχή του κοινωνικού σώματος τροφοδοτείται από την ενοχή των ατομικών του μελών ή την προσδοκία τους ότι θα χρησιμοποιήσουν κι αυτά, χωρίς συνέπειες, την απάτη προς ίδιον όφελος. Έτσι διαμορφώνεται μια αντιφατική σχέση αμοιβαίας κακοπιστίας και συνένοχης αλληλεγγύης, όπου αναγνωρίζομε τη μεταπολεμική "κοινωνία της απάτης", όπως την αναπαρέστησε η συγγραφική οξυδέρκεια του Δημήτρη Χατζή.¹

Έχομε λοιπόν μια κοινωνική κρίση, που αντανακλάται και στο χώρο της ανώτατης παιδείας, και από αυτή την άποψη δεν είναι εντελώς αστήριχτη η επιχειρηματολογία όσων, σε προγενέστερη φάση, υποστήριξαν ότι το πανεπιστήμιο είναι κι αυτό ένας κοινωνικός χώρος, που αντανακλά πιστά την κατάσταση της ελληνικής κοινωνίας.

Η γενική αυτή διαπίστωση ούτε δικαιώνει τα νοσηρά φαινόμενα, ούτε βέβαια λύνει κανένα πρόβλημα. Ωστόσο, στο μέτρο που αποτελεί ένα βήμα προς την κατανόηση του προβλήματος, ανοίγει προοπτικές για μια αντιμετώπισή του προς τη σωστή κατεύθυνση.

Ας την ακολουθήσομε, επιχειρώντας από πιο κοντά μια ερμηνευτική ανάλυση του προβλήματος:

α. Παίρνομε την εκδοχή της ταξικής σύγκρουσης για την αυθεντία και την εξουσία. Νέα, λαϊκά στρώματα προωθούνται στο προσκήνιο από την ιστορικοκοινωνική συγκυρία της μεταπολίτευσης και διεκδικούν μαχητικά, αλλά "αδέξια" τον πρωταγωνιστικό ρόλο. Και, όπως σε κάθε κοινωνική ανατροπή, παρατηρείται μια προκλητική αλλά προσωρινή καταπάτηση αξιών και πτώση της ποιότητας, ώσπου να επιτευχθεί μια νέα ισορροπία.

Η εκδοχή αυτή μοιάζει να τεκμηριώνεται από το γεγονός ότι οι ομάδες πίεσης, που ανήκουν κατά βάση στις κατώτερες διδακτικές βαθμίδες, διεκδικούν μερτικό στην εξουσία, στο όνομα του λαϊκού κινήματος.

Είναι πράγματι έτσι; Στην ταξική αντιπαράθεση, οι κοινωνικές

1. Δ. Χατζή, *Το διπλό βιβλίο*, Αθήνα 1976 και Βασ. Καραποστόλη, "Θητεία στην απάτη", *Αντί*, 298(30.8.1985), σσ. 26-27 [= *Η Αδιαχώρητη Κοινωνία*, Αθήνα, Πολύτυπο, 1985].

συσπειρώσεις ή ομαδοποιήσεις γίνονται στη βάση του κοινού ταξικού συμφέροντος. Ποιοι είναι οι αντίπαλοι και ποιοι οι σύμμαχοι κάθε κοινωνικής συλλογικότητας ορίζεται από την αντικειμενικά προσδιορισμένη θέση της μέσα στην παραγωγική διαδικασία.

Ποιές είναι οι συμμαχίες και οι αντιπαλότητες στον πανεπιστημιακό χώρο και πώς διαμορφώνονται; Οποιος θα επιχειρούσε να απαντήσει σε αυτό το ερώτημα με μια έρευνα πεδίου, θα εισέπραττε έναν κατάλογο ονομάτων. Γιατί ο εχθρός είναι κατά κανόνα προσωποποιημένος στον τάδε και στο δείνα. Και είναι εύλογο. Το κριτήριο της προσωπικής ιδιοτέλειας, ανίκανο να συνδεθεί με κοινωνικές αναφορές, αναζητά προσωπικούς αντιπάλους. Και οι εστίες αντιπαράθεσης είναι συνήθως στο εσωτερικό κάθε κατηγορίας. Οι αντιπαράθεσεις δεν είναι κοινωνικές ή ταξικές δεν είναι καν πολιτικές. Εξόν και αν η φοιτητική ιδιότητα σε σχέση με αυτήν του δασκάλου ή η διδακτική βαθμίδα του προσωπικού ή η ιδιότητα του μετρίου - για να σταθούμε στους πιο εμφανείς παράγοντες ομαδοποίησης - αποτελούν ταξικούς προσδιορισμούς!

Δε χρειάζεται, πιστεύομε, απόδειξη ότι - στη δική μας πραγματικότητα - η σύνθεση του φοιτητικού πληθυσμού όπως και του πανεπιστημιακού προσωπικού, είναι διαταξική, με μεγάλη εσωτερική ανομοιογένεια. Ούτε καν οι καθηγητές πρώτης βαθμίδας δε μπορούν να θεωρηθούν ομοιογενής κοινωνική κατηγορία, με τις τόσο μεγάλες διαφορές σε οικονομικές απολαβές, κοινωνική αυθεντία, διαχείριση εξουσίας. Επιπλέον, η άλωση της καθηγητικής βαθμίδας από τις λαϊκές τάξεις - στο μέτρο που ισχύει - δεν είναι πρόσφατη υπόθεση. Μάλιστα, στην παρούσα θεσμική φάση, θα μπορούσε κανείς να πει πως το πανεπιστημιακό κίνημα των παλιότερων γενεών εκπροσωπείται γενναία στην πρώτη βαθμίδα. Και είναι αυτοί κυρίως, οι αποκαλούμενοι και "νέο κατεστημένο", που - λόγω των αντιστάσεων που διαθέτουν - γίνονται στόχοι των πιο σφοδρών προσωπικών επιθέσεων.

Κοντολογής, διαπιστώνεται μια πλήρης συσκότιση των κριτηρίων κοινωνικής αντιπαλότητας, που αποτελεί επαρκή ένδειξη ότι δεν είναι η ταξική αντιπαράθεση ο παράγοντας που οδήγησε στη στρέβλωση του συστήματος. Είναι το μοντέλο των οποθενδήποτε μετρίων, που επιβλήθηκε στην πορεία, το μοντέλο της απάτης, στο οποίο σίγουρα καμιά κοινωνική κατηγορία, ιδεολογική παράταξη ή ομάδα συμφερόντων δεν είναι πρόθυμη να αναγνωρίσει τον εαυτό της. Γι' αυτό και η επιβολή του, όχι μόνο δεν έλυσε κανένα πρόβλημα, αλλά αντίθετα, δημιουργεί άλυτες αντιφάσεις, καθώς οι ατομικές ιδιοτέλειες δεν παρέχουν έδαφος για καθιέρωση κοινά αποδεκτών κανόνων και στόχων.

Στο μεταξύ η παραπλανητική ταύτιση των λαϊκών κοινωνικών αγώνων και διεκδικήσεων με τις ατομικές ιδιοτέλειες ορισμένων και τις αποδιαιθρωτικές συνέπειές τους, αφήνει ως κατάλοιπο ένα σημασιακό κώδικα που δυσφημεί στην κοινή συνείδηση τις λαϊκές τάξεις και τους αγώνες τους, ταυτίζοντάς τες με την αναξιοκρατία, την αμάθεια, τη φαυλότητα, την τυραννία της μετριότητας.

Γεγονός που τροφοδοτεί - μόλις οι κοινωνικοπολιτικοί συσχετισμοί αλλάζουν - ακραίες ηθικολογικές αντιδράσεις, εν ονόματι της διάσωσης των αξιών, που οδηγούν στην απάρνηση των θεσμικών κατακτήσεων και στη συντηρητική στροφή της κοινωνίας, ως τη μοναδική λύση σε κάθε πρόβλημα.

Όμως η αλλοτριωτική *ψυχολογία του αγανακτισμένου πολίτη*, πρόσφορη σε κάθε είδους χειραγώγηση και εκμετάλλευση, δεν είναι ο πιο κατάλληλος τρόπος για να αντιμετωπίσουμε τα κοινωνικά φαινόμενα. Γιατί η *ηθικολογία*, τουλάχιστον όσο και η *αναξιοκρατία*, συσκοτίζει, με τη ρευστότητα της τυπολογίας της, την κοινωνική αντίθεση. Και οδηγεί σε νέα εξαμβλώματα, σαν κι αυτό με το οποίο προέκισε η "τρισεύγενη Αττική" την πρόσφατη πολιτική μας ιστορία: τον αριστεροδέξιο πολίτη, που δηλώνοντας αριστερός απαιτεί μαχητικά συντηρητικές λύσεις!

Μα υπάρχουν τέτοιες λύσεις στο πανεπιστημιακό πρόβλημα; και μπορούν πρακτικά να επιβληθούν;

Ας πάρουμε μια εκ των άνω νομοθετική παρέμβαση. Λένε πως ο νομοθέτης δε μπορεί να νομοθετεί ωσάν οι άνθρωποι να ήταν τέλειοι. Οφείλει να συνοπολογίζει τις αδυναμίες τους. Αυτή η λογική, που καταλήγει στο μονόδρομο των σκληρών συγκεντρωτικών και αυταρχικών λύσεων, προϋποθέτει ένα νομοθέτη υπέρ των κοινωνικών προσδιορισμών, ο οποίος δεν έχει να αναμετρηθεί παρά μόνο με τον ορθό λόγο. Αλλά ο νομοθέτης είναι η συνισταμένη ενός συσχετισμού κοινωνικών δυνάμεων και οι όποιες νομοθετικές επιλογές δεν είναι ζήτημα προσωπικής προτίμησης. Υπαγορεύονται από ένα συλλογικό υποκείμενο κοινωνικά προσδιορισμένο.

Από τον κανόνα αυτό δεν εξαιρούνται οι συντηρητικές επιλογές. Ούτε απευθύνονται, κατ' εξαίρεση, σε τέλειους ανθρώπους. Αντίθετα, εξασφαλίζουν ευνοϊκότερους όρους για την ανεξέλεγκτη εκδήλωση κάθε λογής αυθαιρεσιών και στρεβλώσεων. Κι από την άλλη, έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να προκαλέσουν ισχυρές αντίπαλες συσπειρώσεις, ικανές να τις ματαιώσουν. Οπότε οδηγούμαστε και πάλι στο ίδιο αδιέξοδο.

Υπάρχει, θα πει κάποιος, η συνταγή - "πασπαρτού" του ελεύθερου ανταγωνισμού. Η ίδρυση των ιδιωτικών πανεπιστημίων θα αποτελέσει έναν παράγοντα εξωτερικής πίεσης, που θα εκβιάσει έναν υγιή μετασχηματισμό των δημόσιων Α.Ε.Ι. Αυτό ίσως θα ίσχυε αν ο πανεπιστημιακός χώρος ήταν μια κοινωνική συλλογικότητα σε μια συνεκτική κοινή συνείδηση, θεμελιωμένη σε κοινότητα συμφερόντων και στόχων. Επειδή όμως κάτι τέτοιο δεν υπάρχει, τα ιδιωτικά Α.Ε.Ι. απλώς θα γενικεύσουν και θα επιβάλουν οριστικά τα ατομικιστικά κριτήρια που αποδόμησαν το κρατικό πανεπιστημιακό σύστημα. Θα δημιουργήσουν μια αγορά εργασίας που - συνοπολογίζοντας και τις φυγόκεντρες τάσεις των δυσαρεστημένων - θα απορροφήσει τάχιστα το καλύτερο δυναμικό των πανεπιστημίων. Κι έτσι, τα δημόσια Α.Ε.Ι. θα χάσουν το μοναδικό μοχλό που ακόμη διαθέτουν για μια πιθανή εξυγίανση.

Συνάδελφοι, πρέπει να το πάρουμε απόφαση. Αν υπάρχει ένας δρόμος, είναι να τεθεί επιτέλους σε λειτουργία το εν αδρανεία σύστημα που ενυπάρχει στους ισχύοντες πανεπιστημιακούς θεσμούς. Κι αυτό δε γίνεται με έξωθεν παρεμβάσεις. Απαιτεί την αφύπνιση της συνείδησης κοινωνικής ευθύνης των πανεπιστημιακών και την αποφασιστική αντιπαράθεσή της στην ατομική ιδιοτέλεια. Προς αυτή την κατεύθυνση, η γενικότερη απειλή, που αντιπροσωπεύει για τις κατακτήσεις της ανώτατης παιδείας (αλλά και για τα ατομικά συμφέροντα των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας) μια πιθανή συντηρητική στροφή, θα μπορούσε ίσως - στο μέτρο που θα αφύπνιζε υγιείς μηχανισμούς αντίδρασης - να μεταβληθεί σε ευνοϊκή προϋπόθεση.